

5EN222 Dějiny ekonomického myšlení

Okruhy ke studiu a zkoušce

1. Metodologie vědy

Normativní a pozitivní tvrzení, normativní a pozitivní vědy, *August Comte* a pozitivismus 19. století, logický pozitivismus (Vídeňský kroužek), empirická verifikace, *Karl Popper* (Logika vědeckého bádání 1934): empirická falzifikace, *Thomas Kuhn* (Struktura vědeckých revolucí 1962): vědecké paradigma a revoluce ve vědě.

2. Klasická politická ekonomie:

Adam Smith: význam knihy *Bohatství národů* (1776), hledání zdroje bohatství ve výrobě a dělbě práce, teorie mezinárodního obchodu na základě absolutních výhod, sledování vlastního zájmu jako přirozený sklon, neviditelná ruka trhu.

Jean Baptiste Say: Sayův zákon trhů, interpretace ekonomických krizí, Sayův zákon a peníze.

Thomas R. Malthus: Malthus a racionalisté, populační teorie (Esej o principu populace 1799), zákon klesajících výnosů, morální zdrženlivost, názor na sociální dávky, soudobé malthusiánství.

David Ricardo (*Zásady politické ekonomie a zdanění* 1817): Ricardiánská neřest, kvantitativní teorie peněz, teorie rozdělování: existenční minimum a mzdový zákon, srovnání s neoklasickou teorií mzdy, teorie pozemkové renty, zákon klesajících výnosů a tendence k poklesu míry zisku, Ricardova vize stagnace, teorie mezinárodního obchodu na základě komparativních výhod.

John Stuart Mill (*Zásady politické ekonomie* 1848): utilitarismus, zákony výroby a zákony rozdělování (srovnání s neoklasickou ekonomikou).

3. Marginalistická revoluce

Metodologie: pozitivní věda, metodologický individualismus, marginální analýza, předpoklad racionálního člověka.

Obecná východiska ekonomické teorie: spotřebitel jako suverén trhu, základní ekonomický problém (Lionel Robbins), spor s klasiky o teorii hodnoty.

Průkopníci marginalistické revoluce, první školy vzešlé z marginalistické revoluce.

William Jevons (*Teorie politické ekonomie* 1871): kritika klasické ekonomie, subjektivní teorie hodnoty.

4. Lausannská škola

Léon Walras (Základy čisté politické ekonomie 1874): optimalizace (maximalizace užitku) při omezeních, tvorba tržních cen „za zády“ tržních subjektů, všeobecná rovnováha, metoda všeobecné rovnováhy.

Vilfredo Pareto: problém měřitelnosti užitku a ordinalistická verze subjektivní teorie hodnoty, teorie společenského optima: problém sčítání individuálních blahobytů, axiom sčítání individuálních blahobytů, Paretovo optimum, stavy pareto-optimální a pareto-suboptimální, Paretovo optimum a všeobecná rovnováha, problém využití Paretova optima pro hodnocení hospodářských politik.

5. Cambridgeská škola

Alfred Marshall (Zásady ekonomie 1890): Marshallova návaznost na klasiky, teorie hodnoty, Marshallův kardinalismus, mezní užitek a poptávka, spotřebitelův přebytek, mezní náklady a zákon klesajících výnosů z variabilních faktorů, tržní nabídka v krátkém období, marginální a intramarginální firmy, tržní nabídka v dlouhém období; teorie reálných nákladů, tržní rovnováha, metoda dílčí rovnováhy (srovnání s lausannskou školou), dualismus v teorii hodnoty a srovnání s rakouským monismem.

Arthur Pigou: teorie blahobytu (Ekonomie blahobytu 1920), teorie externalit, externality jako selhání trhu, Pigouovy daně a subvence, Knightova kritika.

Cambridgeská teorie peněz: mikroekonomické základy – transakční poptávka po penězích, cambridgeská rovnice peněz a cambridgeský koeficient, neutralita peněz, Keynesovo rozvinutí cambridgeské teorie.

Joan Robinsonová: teorie nedokonalé konkurence (Ekonomie nedokonalé konkurence 1933): příčiny nedokonalé konkurence, *price taker* a *price maker*, konkurence jako tržní struktura, srovnání neoklasického a rakouského pojetí konkurence.

6. Rakouská škola

Metodologie: subjektivní charakter racionality, metodologický subjektivismus ve sporu s metodologickým pozitivismem, odpor k makroekonomii,

Obecná východiska ekonomické teorie: názory na tržní rovnováhu, pojetí konkurence ve srovnání s neoklasickou ekonomikou, monismus v teorii hodnoty a ceny (srovnání s cambridgeskou školou), teorie nákladů (náklady obětované příležitosti), názory na peněžní systém (*fiat money* vs. *commodity money*), názory na bankovní systém (centrální vs. svobodné bankovníctví).

Carl Menger (Zásady národohospodářské nauky 1871): subjektivní teorie hodnoty, náklady obětované příležitosti, teorie směny a tržní ceny - určení rovnovážné ceny mezním párem, spor o metodu s německou historickou školou.

Eugen von Boehm-Bawerk: teorie kapitálu a úroku: kapitál jako oklikové metody výroby, produktivnost kapitálu, měření kapitálu, subjektivní hodnota přítomných a budoucích statků a vysvětlení úroku.

Ludwig von Mises: peněžní teorie hospodářského cyklu, názor na neutralitu peněz, lidské jednání a lidský plán (Lidské jednání 1949), člověk jednající (srovnání s neoklasickým člověkem ekonomickým).

Friedrich A. von Hayek: teorie hospodářského cyklu, strukturální důsledky emise peněz centrální bankou, teorie rozptýlené znalosti (Využití znalosti ve společnosti 1945), význam tržních cen pro využití rozptýlené znalosti, společné kořeny fašismu a komunismu (Cesta do otroctví, 1944) - kolektivistické ideologie, filosofie racionalismu, teorie spontánního řádu (Právo, zákonodárství a svoboda 1973-1979): kosmos a taxis, jednoduché a komplexní systémy, omezenost rozumu, aplikace teorie spontánního řádu na právní systémy, teorie soukromých peněz založená na konkurenci peněz (Denacionalizace peněz 1976).

7. Američtí marginalisté

John B. Clark: teorie mezní produktivity (Rozdělování bohatství 1899): rozdělení produktu mezi mzdy a zisky podle produkční funkce, spojení teorie mezní produktivity s teorií nákladů příležitosti (Misesův číšník), funkcionální vs. institucionální přístup k rozdělování, spor s stoupenci „high wage economy“, odlišení technologického pokroku od substituce práce kapitálem.

Irving Fisher: kvantitativní teorie peněz: rovnice směny, neutralita peněz, teorie mezičasového rozhodování (Teorie úroku 1930): časová preference, indifferenční křivky mezičasového rozhodování, křivka investičních příležitostí, optimální rozdělení důchodu mezi přítomný a budoucí, Fisherova rovnice (nominální a reálná úroková míra).

8. Švédští marginalisté

Knut Wicksell: peněžní teorie hospodářského cyklu: přirozená a peněžní úroková míra, příčiny cyklu, vynucené úspory, požadavek stabilní cenové hladiny.

9. John Maynard Keynes

Názory na zlatý standard, Keynesův rozchod s „klasiky“ : odmítnutí Sayova zákona.

Teorie zaměstnanosti: (Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz 1936) kritika neoklasické teorie zaměstnanosti, spor s Pigouem o příčinu nedobrovolné nezaměstnanost, „speciální“ a „obecná“ ekonomie, rovnováha při neplné zaměstnanosti, význam agregátní poptávky, spotřební funkce, sklon ke spotřebě, srovnání Keynesova a neoklasického modelu investic a úspor, rozdíl mezi neoklasickým a Keynesovým názorem na spořivost – paradox spořivosti, investiční multiplikátor, funkce investic, animal spirit, nestabilita a nepředvídatelnost investic.

Teorie úroku a peněz: spekuláční poptávka po penězích, úrok jako peněžní jev – odměna za vzdání se likvidity, srovnání s neoklasickou teorií úroku, preference likvidity, nestabilita poptávka po penězích, kritika klasické dichotomie, odmítnutí kvantitativní teorie peněz.

Hospodářsko-politická doporučení: stimulace agregátní poptávky, měnová politika a past likvidity, rozpočtová politika a multiplikační efekt vládních výdajů, nový přístup k vládním rozpočtovým schodkům, přijímání Keynesovy ekonomie, poválečný vývoj keynesiánství, postkeynesiánství a neokeynesiánství.

10. Postkeynesiánství

Obecná charakteristika: základní rozdíly mezi postkeynesiánstvím a neokeynesiánstvím, metodologický realismus, odmítání paradigmatu rovnováhy, názory na stabilitu kapitalismu.

Joan Robinsonová: historický čas, rozhodování podle nominálních veličin.

Nicolas Kaldor: teorie endogenních peněz, spor s monetaristy.

Sydney Weintraub: teorie cenové tvorby, názory na inflaci a požadavek „důchodové politiky“.

11. Neokeynesiánství

Keynesiánské modely rovnováhy: Hicksův model IS-LM, Modiglianiho úplný keynesiánský model s rovnováhou neplné zaměstnanosti.

Paul A. Samuelson: operacionalismus, spojení neoklasické mikroekonomie a keynesiánské makroekonomie.

Syntéza keynesiánství a neoklasismu: keynesiánský důchodový a neoklasický cenový mechanismus, Keynesova ekonomie jako „speciální případ“ (krátkodobé nominální strnulosti), makroekonomie bez mikroekonomických základů, Phillipsova křivka a její interpretace Samuelsonem a Solowem.

12. Monetarismus ve sporu s keynesiánstvím a vznik monetaristické makroekonomie

Milton Friedman: kritika Keynesovy spotřební funkce (Teorie spotřební funkce 1957): 2hypotéza permanentního důchodu, zpochybnění výdajového multiplikátoru, kritika Keynesovy funkce poptávky po penězích, Friedmanova funkce poptávky po penězích, kritika Keynesovy preference likvidity a stabilita funkce poptávky po penězích, rehabilitace kvantitativní teorie peněz (stabilní rychlost obratu peněz), nová kvantitativní teorie, co je „hybnou pákou“ ekonomiky: srovnání monetaristického a keynesiánského přístupu.

Spor o účinnost měnové a rozpočtové politiky - efekt vytěsňování, kritika keynesiánské proticyklické politiky z důvodů zpoždění, monetaristické pojetí inflace, Friedmanova kritika Phillipsovy křivky (inflační očekávání, přirozená míra nezaměstnanosti), kritika keynesiánské měnové politiky, měnové cílování a Friedmanovo zlaté pravidlo měnové politiky.

13. Revoluce racionálních očekávání

John Muth: hypotéza racionálních očekávání, *správný odhad*, správnost očekávání v agregátním vyjádření.

Škola racionálních očekávání (*R.Lucas, T.Sargent*): *racionální očekávání*, kritika adaptivních očekávání, zrušení rozdílu mezi krátkým a dlouhým obdobím, názory na Phillipsovu křivku a na peněžní iluzi, sebenaplňování racionálních očekávání, rychlost „vyčišťování“ trhů, názory na stabilitu tržního systému (srovnání s Keynesem), hypotéza o neúčinnosti hospodářské politiky a odmítání stabilizační (proticyklické) politiky, *časová nekonzistence politiky* (F.Kydland a E.Prescott), *policy rule vs policy discretion*, požadavek nezávislosti centrální banky.

Škola reálného cyklu: neslučitelnost racionálních očekávání s poptávkovým charakterem cyklu, teorie reálného cyklu (technologické příčiny cyklů), neexistence produkční mezery, mikroekonomické základy teorie: racionální očekávání a „okamžitě“ se vyčišťující trhy, mezičasová substituce práce a volného času – pružnost nabídky práce.

14. Nová keynesiánská ekonomie

Obecná charakteristika: srovnání se „starým“ keynesiánstvím (akceptování neoklasické syntézy a teorie racionálních očekávání),

Teorie nominálních strnulostí na mikroekonomických základech: „náklady jídelního lístku“, nominální strnulosti a efektivnost tržního systému, rehabilitace poptávkového cyklu, jak se přesvědčit o charakteru cyklu.

Nová keynesiánská makroekonomie a měnová politika: názory na stabilizační politiku (srovnání s názory Keynesem), spor s monetaristy o exogenitu peněz a o charakter inflace, inflační cílování, hlavní rysy a základní rovnice novokeynesiánských modelů inflační prognózy a měnové politiky.

Srovnání Nové klasické ekonomie a Nové keynesiánské ekonomie: názory na racionální očekávání, na vyčišťování trhů, na charakter hospodářského cyklu a na účinnost proticyklické politiky

15. Nový konsenzus

Obecná charakteristika a základní tvrzení.

Nekonvenční měnová politika – kvantitativní uvolňování (QE): změna tvaru výnosové křivky a selhání Taylorova pravidla, transmisní kanály QE, QE a inflace, inflační potenciál QE a jeho přeměna v inflaci.

16. Chicagská škola

Obecná charakteristika: tradice *laissez faire*, důraz na empirický výzkum, postoj k teoriím nedokonalé konkurence a ke keynesiánství.

Frank Knight: teorie podnikatelského zisku (Riziko, nejistota a zisk 1921), srovnání s neoklasickou teorií zisku, rozlišení rizika a nejistoty, zisk jako odměna za nejistotu

Milton Friedman - přínosy do metodologie: spor s postkeynesiánci o realismus předpokladů, instrumentalismus (Metodologie pozitivní ekonomie 1953) – testování závěrů teorie, predikční kvalita teorie, přínosy do ekonomické teorie: spotřební funkce a hypotéza permanentního důchodu (Teorie spotřební funkce 1957), teorie poptávky po penězích, nová kvantitativní teorie peněz, kritika Phillipsovy křivky (Úloha měnové politiky 1968), vysvětlení Velké deprese 30. let ve srovnání s Keynesem.

George Stigler: teorie informací (Ekonomie informací 1961) a srovnání s teoriemi nedokonalé konkurence, teorie regulace (Teorie ekonomické regulace 1971), normativní a pozitivní teorie regulace.

Theodore W. Schultz: teorie chudoby založená na lidském kapitálu, srovnání Schulzovy teorie s tehdy tradičními teoriemi chudoby (bludný kruh chudoby, význam industrializace).

Gary Becker: ekonomie jako imperiální věda - aplikace ekonomické metody na „neekonomické oblasti“ (Ekonomický přístup k lidskému chování 1976), předpoklad racionality a stabilních preferencí, ekonomická teorie diskriminace (Ekonomie diskriminace 1957), teorie lidského kapitálu (Lidský kapitál 1964), ekonomická teorie zločinnosti (Zločin a trest 1968).

Ronald Coase: transakční náklady, nová teorie externalit na bázi transakčních nákladů a její srovnání s Pigouovou teorií (Problém společenských nákladů 1960).

17. Škola veřejné volby (public choice school)

Obecná charakteristika: aplikace ekonomické metody na stát a politiku, normativní a pozitivní teorie politiky, názory na společenské cíle a veřejný zájem, zrušení rozdílu mezi „člověkem ekonomickým“ a „člověkem politickým“, aplikace metodologického individualismu na stát, Arrowova kritika společenské funkce blahobytu a teorém nemožnosti (paradox hlasování).

James Buchanan a Gordon Tullock (*Kalkulace souhlasu*, 1962): individualistické pojetí státu, užitková funkce politika.

James Buchanan: pozitivní teorie veřejných financí, srovnání s tradiční (normativní) teorií, fiskální iluze, krátkozrakost voliče, bujení státu na úkor soukromého sektoru, požadavek ústavního zákona o vyrovnaném státním rozpočtu.